

2021 saw the compilation and release of a guide around the most important works that are part of the NGA permanent exposition. When making this selection, the editors Lolita Jablonskienė, Ieva Mazūraitė-Novickienė and Eglė Juocevičiūtė looked for artists and works that have become established in Lithuanian art history as being iconic or period-specific, keeping in mind that they were reacting to a cumulated input of more than 10 years of the gallery's operation and to the new contexts proposed during this period. One of the most important goals was to talk about the intriguing modernism period in Lithuania through the artworks themselves. The editors sought to present different periods in Lithuanian history as equally as possible – the early 20th century,

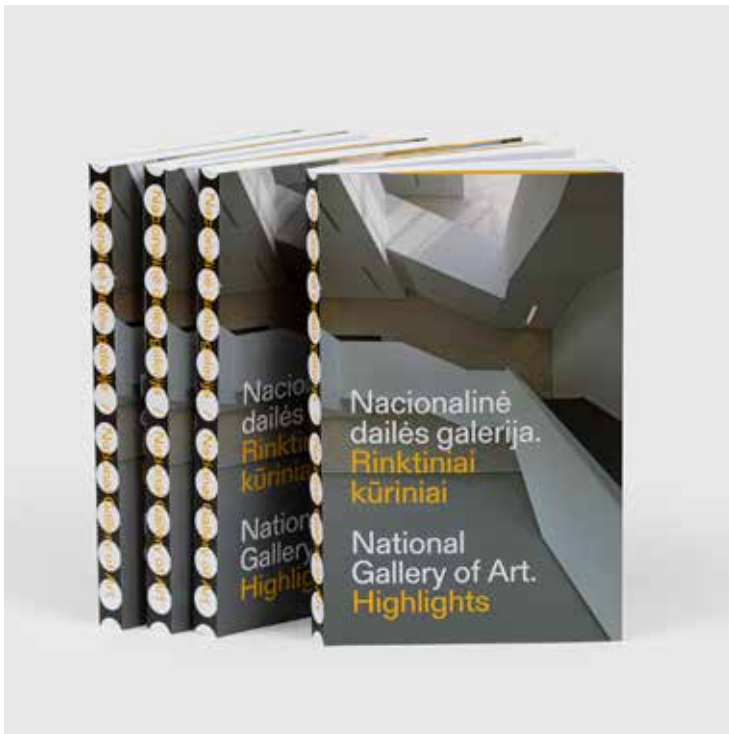
the interwar years, Soviet era and the three decades of independence; in turn, in these periods they searched for works created under different conditions, in different cultural environments and using different stylistic approaches. The works appear in chronological order with interesting stories about their creation. This publication is a way for visitors, interested in one or another work they have seen in the exposition, to learn about the artist or the work itself, or conversely, to then pay closer attention to the work in the exposition once they have read about it in the guide. In a way, it is like an excursion in book form, when someone who knows more can share their knowledge with one who knows less.

Leidiny „Nacionalinė dailės galerija. Rinktiniai kūriniai“

Eglė Juocevičiūtė

Dirbdama Nacionalinės dailės galerijos (NDG) Informacijos centre, dažnai bendrauju su galerijos lankytojais. Aktyvesnio turizmo prieš pandemiją laikais iš užsienio atvykę lankytojai, eidami pro Informacijos centrą pro stiklinę sieną pamatę mūsų biblioteką, dažnai užsukdavo paklausti, ar turime leidinį apie galeriją ir jos nuolatinę ekspoziciją. Tekdavo gėdingai nuleisti akis ir prisipažinti, kad tokio leidinio, įprasto viso pasaulio muziejuose, dar neturime. NDG nuolatinės ekspozicijos atnaujinimas 2019 m. davė postūmį galų gale pradėti rengti tokį leidinį.

Kartu su NDG vedėja Lolita Jablonskiene ir galerijos Informacijos centro vadove Ieva Mazūraite-Novickiene atrinkome 70 kūrinių, eksponuojamų nuolatinėje ekspozicijoje. Visi, išskyrus Justino Vienožinskio tapybos darbą „Smėlėta Salų ežero pakrantė“ (1936), geranoriškai deponuotą dailininko šeimos, yra iš Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus (LNDM) XX–XXI a. dailės rinkinio. Atrinkdamos kūrinius, be abejo, ieškojome dailininkų ir kūrinių, kurie lietuviškoje dailės istorijoje yra nusistovėję kaip kanoniniai ar etapiniai, tačiau kartu reagavome į

Leidiny „Nacionalinė dailės galerija. Rinkiniai kūriniai“. Vilnius: Lietuvos nacionalinis dailės muziejus, 2021 Fot. Gintarė Grigėnaitė, LNDM

daugiau nei 10 metų galerijos įdirbį. Per daugiau nei 10 metų nuo tada, kai galerija buvo atidaryta, rengtas parodos, konferencijos, dailėtyrinių ir kitų specialybių žinovų vestas ekskursijas, šiuolaikinių menininkų rengtas kūrybines dirbtuves atverti nauji pasakojimai ir suformuoti nauji požiūriai apie iki tol menčiau tyrinėtus kūrinius. Ryškiausias pavyzdys tikriausiai galėtų būti Aleksandros Kašubos „Globalus kaimas (geodezinis kaimas). Architektūra kaip socialinis instrumentas nr. 1“ (1971), kuris rinkiniu NDG ekspozicijos kūriniu tapo tik dėl nuoseklaus skulptūros rinkinio kuratorės Elonos Lubytės darbo tiriant A. Kašubos kūrybą, bendraujant su autore, derinant autorės kūrinių dovanojimo procesą, rengiant katalogą ir parodą NDG didžiojoje salėje. Tačiau ir Vytauto Kairiūkščio, Vito Luckaus, Vinco Kisarausko, Algimanto Švėgždos, Teodoro Kazimiero Valaičio, Kęstučio Zapkaus, Kazės Zimblytės personalinės

parodos, ir Lietuvos dailės istoriją apmąstančios grupinės parodos NDG salėse suteikė kur kas daugiau žinių apie tam tikrus kūrinius, ir tai veikė sprendimus apie „rinktinius“ kūrinius.

Žvelgiant į leidinį kaip į visumą, vienas svarbiausių tikslų buvo per kūrinius pateikti šakotą ir intriguojantį pasakojimą apie modernybės laikotarpį Lietuvoje. Siekėme kuo lygiavertiškiau pristatyti skirtingus Lietuvos istorijos tarpsnius – XX a. pradžią, tarpukarį, sovietmetį, Nepriklausomybės trisdešimtmetį, o tuose tarpsniuose ieškojome skirtingomis sąlygomis, skirtingose kultūrinėse aplinkose ir skirtingomis stilistinėmis priegomis vadovaujantis sukurtų kūrinių.

Atrinkdamos kūrinius, turėjome omenyje ir pastaruoju metu labai svarbų moterų dailininkų klausimą. Jų leidinyje tėra 13, o norėtusi, kad būtų daugiau. Tačiau negalėjome užsibrėžti tikslo, kad vyrų ir moterų būtų po lygiai, nes to nėra nei LNDM XX–XXI a. dailės rinkinyje, nei NDG ekspozicijoje. Dalis moterų dailininkų darbų, esančių ekspozicijoje, deponuoti kitų Lietuvos muziejų ar dailininkų šeimų. XX a. pirmajam pusei skirtose ekspozicijose, kuri 2019 m. nebuvo atnaujinta (bus atnaujinta už poros metų), yra tik keli moterų dailininkų darbai. Norisi tikėti, kad rengiant kitą ekspozicijai skirtą leidinį vyrų ir moterų proporciją lygiai padaryti bus lengviau.

Kūrinius į leidinį sudėjome chronologiškai, pagal kūrinių sukūrimo datas, vieną atvartą skirdami vienam kūriniui. Ekspozicijoje ar parodoje toks gretinimo būdas nepasiteisintų, nes kūriniai tarpusavyje nederėtų, vieni užgožtų ar trukdytų apžiūrėti kitus. O leidinys leidžia vieno puslapio atstumu sudėti Juozo Zikaro „Modernišką Madoną“ (1928) ir Vlado Drėmos „Stiklionių“ (1929), stilistiškai labai skirtingus kūrinius, atkreipiant dėmesį, kad jų sukūrimą skiria tik vieni metai, arba paryškinti, kad tokias skirtingas problemas narpliojantys Silvestro Džiaukšto „Šūviai iš miško“ ir Vinco Kisarausko „Septyni su puse autoportreto“ buvo sukurti tais pačiais 1972 m.

Atrinkti kūriniai dažniausiai turi įdomią sukūrimo istoriją, tačiau mums atrodė svarbu papasakoti ir tai, kokį gyvenimą kūriniai gyveno iki tapdami muziejaus kolekcijos, o vėliau mūsų ekspozicijos dalimi. Nors ne apie kiekvieno kūrinio gyvenimą radome įdomių faktų, tikrai yra grynuolių. Pavyzdžiui, šeštoje nuolatinės

ekspozicijos salėje šiuo metu eksponuojamas Vinco Dilkos „Kolūkio steigiamasis susirinkimas“ (1950) mūsų muziejaus kolekcijos dalimi tapo dar 1953 m., tačiau įdomu, kad XX a. 9 deš. jis buvo deponuotas Revoliucijos muziejaus ekspozicijai, veikusiai NDG pastate, ir eksponuojamas ne toje pačioje, bet gretimose salėse. Taip šis kūrinys įtaigiai pasakoja tiek apie XX a. 6 deš. reikalavimus dailei, tiek apie sovietinės istorijos ir jos sklaidos tendencijas, tiek apie tai, kad šiuolaikinis muziejus gali ir turi reflektuoti pats save. Leidinyje pristatomi tiek dar pokariu muziejaus kolekciją papildę kūriniai, pavyzdžiui, 1944 m. jos dalimi tapusi Antano Samuolio „Baltoji obelis“ (1932), tiek jau rengiant leidinį įsigytas Jono Meko filmas „Prarasta, prarasta, prarasta“ (1976) – pirmasis Lietuvos muziejaus įsigytas žymiojo kūrėjo filmas. Už pagalbą aiškinantis kūrinių gyvenimo istorijas noriu padėkoti kolegėms vyr. fondų saugotojai Loretai Meškelevičienei ir ją pakeitusiai Laimai Sazonovai.

Sudėtinga XX a. Lietuvos istorija ne tik kėlė sunkumų Lietuvos dailininkams, bet ir kūrė sumaištį formuojant muziejaus kolekciją, kurią tenka po truputį atpajinti vis naujoms muziejinių kartoms. Vienas iš mazgų, kurį šiek tiek panarplioti ir rengiant šį leidinį – tai leidimai reprodukuoti seniau muziejaus kolekciją papildžiusius kūrinius. Pavyzdžiui, dėl Jurgio Hopeno „Botagininkų“ (1934) prisibeldžiau iki Torunės universiteto bibliotekos tyrėjų, patvirtinusių, kad jų žiniomis, nėra paveldėtojų, kurių būtų galima prašyti leidimo reprodukuoti J. Hopeno kūrinius.

Tekstų autoriams kėlėme nelengvą užduotį – tekstai turėjo būti trumpi ir nesudėtingi, bet informatyvūs ir intriguojantys. Iš viso leidinyje publikuoti aštuoniolikos dailėtyrininkų tekstai. Kai kurių kūrinių aprašus, be Lolitos, levos ir manęs, rengė NDG kuratoriai Goda Aksamitauskaitė, Giedrius Gulbinas, Ernestas Parulskis ir tuo metu dar galerijoje dirbusi Jolanta Marcišauskytė-Jurašienė. Dėl dalies aprašų kreipėmės į tam tikro laikotarpio ar dailininko žinovus – koleges muziejuje Eloną Lubytę, Nijolę Nevčesauskienę, Iloną Mažeikienę, Kristiną Jokubavičienę, Rimą Povilionytę, taip pat kvietėmės į pagalbą ir išorės ekspertus – XX a. pirmos pusės specialistes Laimą Laučkaitę, Giedrę Jankevičiūtę, Laurą Petrauskaitę, istorijų apie sovietmečio dailininkus prikaupusius Rasą Andriūšytę-Žukienę, Mildą Žvirblytę ir Alfonsą Andriūškevičių.

Įsivaizdavome, kad šis leidinys padės lankytojams, susidomėjusiems vienu ar kitu kūrinium, matytu ekspozicijoje, susipažinti su autoriaus ir kūrinio istorija arba, atvirkščiai, perskaičius kūrinio istoriją, atkreipti dėmesį į kūrinį ekspozicijoje. Tai iš esmės panašu į ekskursijos žanrą, kai daugiau žinantis pasakoja mažiau žinančiam. Tačiau per daugiau nei 10 galerijos veiklos metų nusistovėjo daugiakryptis NDG požiūris į edukacines veiklas – tiek pasakoti tyrėjui-žinovui, tiek suteikti lankytojams įrankius kūrinį pažinimui pritaikyti savo žinias ir emocijas. Dėl to mums atrodė svarbu šio leidinio pabaigoje atkreipti dėmesį į kelias edukacines veiklas, kurios skirtos lankytojams drąsiau ieškoti jiems patiems svarbių kūrinų reikšmių.

Pereidama prie „gamybos bendradarbių“ noriu paminėti redaktorius Letą Gaubaitę, Yatesą Nortoną ir Emmą Sterling, su kuriais susirašinėdama maloniai leidau ilgas karantino

dienas – Leta padėjo lietuviškuose tekstuose išvengti nevienodumų, neatitikimų, kurių neišvengiamai atsiranda, sudėjus į krūvą 18 skirtingų rašymo stilių, o Yatesas ir Emma padėjo tekstus padaryti lengvai suprantamus Lietuvos istorijos ir kultūros nepažįstantiems užsieniečiams. Su šypsena atsimenu, kai Yatesas ilgai nesuprato, ką turiu omenyje Šarūno Saukos „Autoportretą nr. 6“ apibūdindama kaip pagiringą ir kaip tai angliškai pateikti kuo suprantamiau, kol galiausiai išsiaiškinome, kad jam nebuvo žinoma mūsų kultūrinių platumų tradicija, kad paveiksle ištapyti marinuoti agurkai padeda ištikus pagirioms.

Leidinio dizainerė Laura Grigaliūnaitė surado stilingą ir patogią kišeninio-parankinio leidinio formą. Už pagalbą renkant ir rengiant kūrinų reprodukcijas noriu padėkoti muziejaus Skaitmeninio skyriui ir jo vedėjai Skirmantei Kvietkauskienei.